

Artemi Troitski. *Back in the USSR: roki ajalugu raudse eesriide taga.* Tõlkinud Kasper Jassa, Tartu: Kullapuu Grupp, 2023, 312 lk.

Aimar Ventsel

Artemi Troitski on teatud põlvkonna, Nõukogude Liidus sündinud ja kasvanud muusikafännide seas midagi kultusisiku laadset. Ta ise väidab, et ta oli Nõukogude Liidu ainus rokiajakirjanik, ja teatud reservatsioonidega võib seda ka niimoodi võtta. Troitski oli Nõukogude Liidus üks väheseid või võib olla ainukene muusikaajakirjanik, kes kirjutas peamiselt rokkmuusikast, kajastas selle žanri tegemisi nii kodu- kui välismaal ning võitles välja lehe- ja raadioetri ruumi artistidele, kes muidu poleks seda saanud. Laiemalt tunduks sai Artemi Troitski 1980ndate aastate lõpul, kui tal oli Kesktelevisioonis (seega üle terve Nõukogude Liidu näidatavas telekanalis) oma saade pealkirjaga „Programma A”. See oli üks vähestest muusikasaadetest, kus näidati pigem alternatiivse kallakuga muusika, enamasti rokkmuusika videoid ja kontserte, kusjuures kajastust leidsid nii Nõukogude Liidu territooriumil tegutsenud kui ka välismaised – enamasti uued – tegijad. Mina näiteks nägin selles saates esimest korda Jakuudi šamaaniroki ansambleid, ma isegi ei teadnud, et midagi sellist üldse eksisteerib.

Nõukogude Liidu kokkuvarisemise ajaks oli Troitski omalaadne fenomen: mees, kes tundis kõiki, keda kutsuti igale muusikasündmusele, kes käis enamikul muusikafestivalidel ja kel oli tolaaegses muusikaseltskonnas oma-moodi, ainulaadselt privilegeeritud staatus. Troitski oli ka üks esimestest, kes hakkas suhtlema Nõukogude Liitu avastama saabunud Lääne muusikaajakirjanike ning artistidega. 1980. aastate keskel oli Nõukogude Liidus sula-periood, Mihhail Gorbatšovi algatatud perestroika ehk uutmine, raudne eesriie avanes järjest rohkem ning müütilist ning tundmatut Kurjuse Impeeriumi tuli kaema järjest kasvav tulv läänlasi. Nii juhtuski, et Troitskile tehti ettepanek, millest ta ei saanud keelduda – kirjutada raamat Nõukogude muusikast. Raamat ilmus 1988. aastal inglise keeles ning seda on nüüdseks tõlgitud päris mitmesse keelde. Troitski jätkas pärast raamatu ilmumist aga elu Venemaal, kus ta kuni 2014. aastani kuulus Venemaa kultuurilisse

koorekihti, olles niihästi kõrgepalgaline DJ, televisioonisaadete juht, ajakirjanik kui ka muidu meediastaar. 2014. aastal aga hakkas ta järsult kritiseerima Ukraina poolsaare Krimmi okupeerimist Venemaa poolt ja kolis kogu oma perega Tallinnasse, kus elab siiaani.

Troitski tunnistab juba raamatu alguses, et tegemist on tema isikliku vaatega Nõukogude rokile – selles mõttes on „Back in the USSR” aus raamat. Kuna Troitski on pärit Moskvast, siis on arusaadavatel põhjustel ka rõhk Moskva muusikal ja üleüldse on raamat väga Moskva-keskne. See on tegelikult ka arusaadav. Moskva ongi siiaani väga Moskva-keskne, pidades kõike väljaspool linna toimuvat teisejärguliseks. Peale selle tuleb arvestada omaaegseid olusid: Nõukogude Liit oli suur riik, ja ehkki Troitskil oli privileeg ning võimalus palju ringi liikuda, oli pidev rändamine logistiliselt keerukas. Veel keerukam oli informatsiooni liikumine, mida autor ka raamatus mitu korda tunnistab. Just selle tõttu ongi raamatus rõhk peamiselt Venemaa ja venekeelsele muusikal, see lihtsalt jõudis kergemini Troitskini, aga oli talle ka kergemini mõistetav. Nõukogude Liidu kohta võibki väita, et Nõukogude rokkmuusika keskusteks olid Moskva ja Leningrad, sealt tuli enamik tooni andnud artiste.

Artemi Troitski annab raamatus ülevaate rokkmuusika ajaloost terve Nõukogude Liidu eksistentsi kestel. Siin tuleb jälle aru saada Nõukogude kontekstist. Troitski loeb rokkmuusika hulka ka subkultuurid ja muusikastiilid, mis polnud otseselt sellega seotud, ent olid kuidagi taunitud või suisa keelatud. Nii algab raamat 1950ndate *stiljaga*'dega, kes kuulasid pigem džässmuusikat. *Stiljaga*'sid on eesti keeles nimetatud ka lõngusteks, ehkki need subkultuurid ja stiilid kerkisid Nõukogude ajal erinevates regioonides esile erinevate nimede all ja eri aegadel. Samamoodi räägitakse raamatus mõnevõrra eksperimentaalsest elektroonilisest muusikast, kasvõi Sven Grünbergi loomingu. Tervet raamatut läbib Vene alternatiivsetes

ringkondades kogu Nõukogude perioodil käibel olnud arusaam, et kõik vähegi süsteemivastane on rokk ja et rokk on oma olemuselt Nõukogude süsteemi vastu. Sellest tõukub probleem, et tüüpiliselt Nõukogude rokifännile ei leia n.-ö. ametlik muusika, peale Alla Pugatšova, Troitski silmis armu. See on ka tõsiasi, et roki-publiku jaoks polnud legaalne rokk ehk vokaal-instrumentaalansamblid „õige” muusika. Sellist roki ja ametliku popmuusika vastandamist on raamatus päris palju.

Hoolimata Moskva-kesksusest on raamatus päris palju juttu ka Eestist, Balti riikidele on isegi terve peatükk pühendatud. See pole eestikeelse tõlke jaoks lisatud „kohustuslik” kiitus, vaid nii on kirjas ka originaalis. Eestist ja teistest Balti liiduvabariikidest rääkides kasutab Troitski mõnevõrra kulunud väljendit, et sinne regioon oli teistele Nõukogude Liidu elanikele „Lääs”. Tegelikult vastab see tõele, ma olen ka ise nii Venemaal, Gruusias kui Kasahstanis isegi liiga palju kuulnud lugusid sellest, kuidas Tallinna või Riia külastamine oli omaaegsele Nõukogude Liidu siseturistile kultuurišokk. Troitski jutu järgi olid ENSV-s loodud roki arenemiseks „normaalsed olud” ning Eesti rokielu erines Venemaa omast stiililise mitmekesisuse poolest – alates Apelsini kantrirokist kuni Ruja sümfooniateni (lk. 66–67). Lisaks mängiti ENSV-s raadios ja teles muusikat, mis poleks mujal NSVL-is eetriaega saanud. Selle põhjuseks peab Troitski ENSV võimude vajadust vähendada Soome raadiost ja televiisorist tuleva värske Lääne muusika mõju (lk. 67). Ka kirjeldab Troitski oma tundeid seoses Tartu Levimuusika-päevadel või Tallinna Pedagoogilise Instituudi kontsertidel kuulnud muusikaga kui ka sealse atmosfääriga.

Troitski toob ära mõningaid huvitavaid selgitusi Nõukogude (loe: Vene) roki mõistmiseks. Näiteks kirjutab ta mitmes kohas, et venelastele on tekst märksa olulisem kui loo ülesehitus või mängustiil. Sellepärast areneski Venemaal Nõukogude ajal n.-ö. *bard*'i-rokk (lk. 66) ehk aeglane ja muusikaliselt üksluine ballaadiroki

stiil, mille suurnimed on Mašina Vremeni, Akvarium ja DDT. Hiljem, nullindatel, hakati seda stiili nimetama ka „Vene rokiks” (*russskii rok*). Ka tasub lugeda Troitski kirjeldust Nõukogude Vene roki allakäigu põhjustest 1990ndate alguses – muusikaliselt oli see žanr vananenud ja krüptiliste laulutekstide aeg oli lihtsalt läbi.

Lugedes seda raamatut Nõukogude ajal üles kasvanud inimesena, saan ma sellest aru. Mul on aga küsimus, kui mõistetavad on sellised terminid nagu „komsomol”, „täitevkomitee” või ka „tusovka” – ja mitte ainult need – nooremale lugejale. Tegelikult oleks raamat vajanud väljaandmist kommenteeritud teosena. Lisaks praegu käibelt kadunud väljenditele oleks pidanud nooremate lugejate jaoks kommenteerima kogu Nõukogude kultuuritööstuse olemust. Troitski räägib õigusega, kuidas Venemaal loobiti rokkmuusikale ja rokkmuusikutele Nõukogude ajal kaikaid kodaraisse või pandi piiranguid peale, ent vajaks seletamist, kuidas oli neilesamadele artistidele võimalik korraldada festivale Moskvast (lk. 181–184) või Tbilisis (lk. 83–89).

Raamatu lõpus on Nõukogude rokiga seotud valitud ning kommenteeritud disko- ja filmograafia. Ma olen kuulnud mõningat kriitikat, et mingid albumid on sealt välja jäänud või et mingid plaadiformaadid on kirjas valesti. Hea on aga see, et lisatud on kõikide albumite ja filmide venekeelsed nimed. Kui lugejal tekib tahtmine muusikat ja filme internetist leida (soovitan otsida Youtube'ist), siis see lihtsustab kõvasti asja.

„Back in the USSR” on lõbus lugemine. Ehkki Troitski pühendub liiga palju Moskva ja Leningradi artistidele ning üritab selle seltskonna muusikat näidata kui Nõukogude Liidu rokki (ja ta pole sellise lähenemisega ainus), on tema kirjeldused väga humoorikad. Kes teema vastu huvi tunneb, peaks raamatu läbi lugema. Vanema lugeja jaoks on siin tegemist nostalgilise lektüüriaga, mis paneb plaadiriulist otsima ammu tolmunud plaate, nooremal inimesel on aga palju avastamisrõõmu.